

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

Філологічний факультет

(назва інституту/факультету)

Кафедра історії та культури української мови

(назва кафедри)

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

«Функціонування одиниць і конструкцій апеляції в українській мові» (вибіркова)

Освітньо-професійна програма „Українська мова і література“

Спеціальність – 035 Філологія

Галузь знань 03.Гуманітарні науки

Рівень вищої освіти – магістерський

**Філологічний факультет
Мова навчання українська**

Розробники: __д..філол. н.. проф. Скаб Мар'ян Стефанович

(вказати авторів (викладач (ів)), їхні посади, наукові ступені, вчені звання)

Профайл викладача (-ів) http://philology.chnu.edu.ua/?page_id=763

Контактний тел. 584800

E-mail: ms.skab@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle

Консультації

Зазначте формат і розклад проведення консультацій

Очні консультації: вівторок з 15.00 до 16.00

Онлайн-консультації: понеділок. з 15.00 до 16.00

Загальна інформація про навчальну дисципліну:
назва „ **Функціонування одиниць і конструкцій апеляції в українській мові** “,

форма навчання **денна/заочна**,

семестр **9**,

кредитів **(3 / 90 год.)**,

лекції – 16 год.,

практичні заняття – **14 год.**, індивідуальна робота, самостійна – **60 год.**

Викладач, який веде лекції: Скаб Мар'ян Стефанович.

Викладач, який веде практичні заняття: Скаб Мар'ян Стефанович.

Короткий опис навчальної дисципліни:

1. Анотація (призначення навчальної дисципліни).

Курс «Функціонування одиниць і конструкцій апеляції в українській мові» передбачає вивчення зверненої мови з погляду функційної лінгвістики шляхом виокремлення в системі лінгвістичного опису мови функційної сфери апеляції (ФСА). У курсі системно і комплексно розкрито теоретичні підстави виокремлення в ладі мови ФСА, здійснено огляд одиниць та комплексів її представлення у мові, докладно описано характеристики лексико-семантичних, прагматичних, стилістичних та мовноетикетних особливостей найважливіших первинних засобів і способів зверненого мовлення та їх функційних варіантів.

2. Мета курсу – привернути увагу студентів до прагматичного, стилістичного та етикетного аспектів мовних одиниць та конструкцій зверненості (апеляції), з'ясувати національну специфіку апеляції в українській мові та особливості її вивчення у школі та ВНЗ, зокрема:

- опанувати методологічні та методичні засади опису ФСА в українській мові, вивчення зверненості у школі та ВНЗ;
- забезпечити досконале володіння спеціальною термінологією, що стосується цього лінгвістичного напрямку;
- сформувати навички аналізу конкретних виявів ФСА з погляду їх лексико-семантичних, прагматичних, стилістичних та мовноетикетних особливостей.

3. Пререквізити:

- курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)»;
- курс «Вступ до мовознавства»;
- курс «Сучасна українська мова»;
- курс «Історія української літературної мови»;
- курс «Основи комунікативної лінгвістики»
- курс «Український мовний етикет».
- курс «Український мовний етикет».

4. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент має набути таких **компетентностей**:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК-1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Фахові компетентності (ФК):

ФК-3. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки.

ФК-8. Усвідомлення ролі експресивних, емоційних, логічних засобів мови для досягнення запланованого прагматичного результату.

Програмні результати навчання (ПРН). Знання та уміння.

ПР-3. Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.

ПР-6. Застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації.

ПР-9. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації

ПР-15. Обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного чи літературного матеріалу.

ПР-21. Аналізувати й порівнювати лінгвістичні явища в українській та слов'янських мовах, характеризувати основні проблеми; критично оцінювати отриману інформацію й предметно характеризувати досягнення мовознавців у різних галузях лінгвістики, застосовувати отримані знання у власних лінгвістичних дослідженнях або при аналітичному реферуванні джерел.

Перелік мінімуму знань, умінь, навичок, необхідних для подальшої практичної діяльності, що повинні отримати студенти в результаті вивчення дисципліни:
Студент повинен знати основну інформацію про стан вивчення прагматики й стилістики та мовно етикетних особливостей одиниць і конструкцій апеляції у вітчизняному й зарубіжному мовознавстві, методи та методики її дослідження та вивчення у школі. Студент повинен уміти аналізувати прагматичну та стилістичну специфіку функціонування одиниць апеляції, уміти віднаходити при цьому зафіксовану в них етнокультурну інформацію, викладати проблеми зверненості мови у шкільному курсі української мови.

5.1 Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни											
„ Функціонування одиниць і конструкцій апеляції в українській мові “											
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			Кредитів	Годин	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	Самостійна робота	Індивідуальні завдання	
Денна	1	1	3	90	16	14			60		Залік
Заочна	1	1	3	90	4	4			82		залік

5.2 Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	Зокрема					Усього	Зокрема				
		л.	П	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Організаційне заняття. Функційний підхід до вивчення явищ мови. Основи функційної теорії зверненості (функційної сфери апеляції (ФСА)). Основи граматики апеляції. Метамова теорії апеляції (зверненості).	10	2	2			6	10	2				8
Тема 2. Прагматика апеляції. Основні поняття та історія становлення сучасної лінгвопрагматики. Прагматична специфіка апеляції в українській мові. мова.	10	2	2			6	10					10
ТЕМА 3. Типологія мовного представлення адресата мовлення. Вираження мовними засобами кількісних характеристик учасників акту спілкування.	12	2	2			8	12					12

Способи апеляції як комплексний прагматичний засіб.												
Тема 4. Прагматичні характеристики та функції номінацій адресата мовлення.	14	2	2			10	14	2				12
Разом за змістовим модулем 1	46	8	8			30	46	4				42
Змістовий модуль 2.												
Тема 5. Основні лексико-семантичні групи номінацій адресата мовлення (Займенникові іменники ти, ви як номінації адресата мовлення. Власні найменування особи – назви адресата мовлення.	10	2	1			7	10					10
Тема 6. Проблема універсального етикетного найменування адресата мовлення (пошуки, здобутки й перспективи)	10	2	2			6	10					10
Тема 7. Іменники – загальні назви як виразники предметного змісту апеляції (назви осіб за ознаками статі й віку, за спорідненістю та свояцтвом, за їх стосунками з іншими особами, за суспільним та майновим статусом, “професійні” найменування осіб, оцінні найменування осіб, okazіональні найменування осіб.	12	2	1			9	12		2			10

Персоніфікація як спосіб називання адресата мовлення.												
Тема 8. Стилїстика апеляції. Стилїстичні можливості репрезентантів предметної та предикатної частин змісту апеляції. Функціонування одиниць та конструкцій апеляції у різних стилях. Специфіка апеляції в сакральних текстах. Засоби апеляції з погляду мовленнєвого етикету.	12	2	2			8	12		2			10
Разом за змістовим модулем 2	44	8	6			30	44		4			
Усього годин	90	16	14			60	90	4	4			82

5.3 Зміст завдань для самостійної роботи

н/п	Назва теми	Кількість годин
	Заняття 1: Загальна характеристика ФСА в українській мові. Основні напрями вивчення зверненості на уроках української мови та літератури та в позашкільній роботі Опрацювати: Опрацювати навчально-методичні статті, присвячені засобам та конструкціям апеляції та вивченню їх у школі. (Максимальна оцінка - 5 б.) Підготувати коротке повідомлення про термінологію, використовувану у функційній теорії зверненості апеляції. (Максимальна оцінка - 5 б.)	5

	Заняття 2: Способи апеляції як комплексний прагматичний засіб. Навести по 3 приклади, з відповідною паспортизацією) використання способів апеляції у різних стилях української мови. (Максимальна оцінка - 10 б.)	5
	Заняття 3: Прагматичний аналіз засобів та конструкцій зверненості (апеляції). Зробіть аналіз прагматичних особливостей засобів та конструкцій зверненості у запропонованому тексті. (Максимальна оцінка - 5 б.).	10
	Заняття 4: Лексико-семантичний аналіз засобів та конструкцій апеляції (зверненості) Зробіть аналіз лексико-семантичних особливостей засобів та конструкцій зверненості у запропонованому тексті. (Максимальна оцінка - 5 б.)	10
	Заняття 5: Стилістичні можливості та потенціал засобів та конструкцій апеляції (зверненості). Зробіть аналіз стилістичних функцій та особливостей засобів та конструкцій зверненості у запропонованому тексті. (Максимальна оцінка - 10 б.)	10
	Заняття 6: Мовноетикетні функції засобів та конструкцій апеляції (зверненості). Підготуйте повідомлення про використання засобів та конструкцій зверненості з погляду мовного (мовленнєвого та комунікаційного) етикету у запропонованому тексті. (Максимальна оцінка - 10 б.)	10
	Заняття 7: Представлення засобів та конструкцій зверненості у словниках різних типів. Проаналізуйте представлення засобів та конструкцій зверненості у запропонованому словнику. (Максимальна оцінка - 10 б.).	10
	Усього годин з курсу	60

Форма контролю та оцінювання результатів навчання: З методів контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності використовуємо такі: методи контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, методи письмового контролю: до **кожного** практичного заняття **кожен** студент подає письмово повідомлення на відповідну тему. **Студенти, що працюють за індивідуальним графіком, надсилають роботи викладачеві на електронну пошту.**

Розподіл балів, які отримують студенти:

Поточне оцінювання та самостійна робота		залік	сума
Модуль 1	Модуль 2		

1	2	3	4	5	6	7	8		
10 б.	10 б.	5 б.	5 б.	10 б.	10 б.	10 б.			
30 б.				30 б.					
60 б.								40 б.	100 б.

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ
(ЗА ШКАЛОЮ ECTS ТА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ)**

Критерії оцінювання письмових та усних повідомлень, створених і виголошуваних під час роботи над курсом:

Сума балів від максимально можливих %	Оцінка (в балах) з максимально можливих 10 б.	Оцінка (в балах) з максимально можливих 5 б.	Критерії
90-100	10 (відмінно)	5 (відмінно)	У повідомленні повністю розкрито задану тему, студент вільно володіє матеріалом, дотримується чинних стандартів бібліографічного опису, цитування тощо, усне (писемне) мовлення відповідає нормам сучасної української літературної мови
80-89	9 (добре)	4, 5 (добре)	У повідомленні добре розкрито задану тему, студент добре володіє матеріалом, дотримується чинних стандартів бібліографічного опису, цитування тощо, усне (писемне) мовлення загалом відповідає нормам сучасної української літературної мови (трапляються окремі незначні огріхи).
70-79	8 (добре)	4 (добре)	У повідомленні добре розкрито задану тему, студент добре володіє матеріалом, дотримується чинних стандартів бібліографічного опису, цитування тощо, усне (писемне) мовлення загалом відповідає нормам сучасної української літературної мови (трапляються окремі огріхи).
60-69	7 (задовільно)	3, 5 (задовільно)	У повідомленні задовільно (з певними пропусками і неточностями) розкрито задану тему, студент задовільно володіє матеріалом, дотримується (з певними відхиленнями) чинних стандартів бібліографічного опису, цитування тощо, в усному (писемному) мовленні трапляються порушення норм нормам сучасної української літературної мови
50-59	6 (задовільно)	3 (задовільно)	У повідомленні достатньо (з пропусками і неточностями) розкрито задану тему, студент задовільно володіє матеріалом, загалом дотримується (з певними

			відхиленнями) чинних стандартів бібліографічного опису, цитування тощо, в усному (писемному) мовленні трапляються порушення норм нормам сучасної української літературної мови
35-49	4 (незадовільно)	2 (незадовільно)	У повідомленні не розкрито задану тему, студент не володіє матеріалом, не дотримується чинних стандартів бібліографічного опису, цитування тощо, в усному (писемному) мовленні трапляються системні нормам сучасної української літературної мови
0-34	3 (незадовільно)	1,5 (незадовільно)	Завдання не виконано (студент не підготував, не виголосив, не подав викладачеві необхідні матеріали).

Критерії оцінювання за кількістю набраних упродовж роботи над курсом балів:

Сума балів від максимально можливих %	Оцінювання в системі ECTS	Оцінка	Примітка
90-100	A	Зараховано (відмінно)	
80-89	B	Зараховано (дуже добре)	
70-79	C	Зараховано (добре)	
60-69	D	Зараховано (задовільно)	
50-59	E	Зараховано (задовільно)	
35-49	FX	Незараховано (незадовільно)	з можливістю повторного складання
0-34	F	Незараховано (незадовільно)	з обов'язковим повторним курсом

Оцінки «Зараховано», „A” („відмінно”) заслуговує студент, який виконав на високому науковому й методичному рівні усі завдання, передбачені планом курсу, виявивши при цьому всебічні, систематичні і глибокі знання і відмінні навички застосування цих знань та умінь для фахового й творчого вирішення вивчення й викладання проблем історії та культури української мови(90–100 балів).

Оцінку «Зараховано», „B” („добре”) отримує студент, який виконав на високому науковому й методичному рівні абсолютну більшість завдань, передбачених планом курсу, виявивши при цьому загалом

систематичні і глибокі знання і добрі навички застосування цих знань та умінь для фахового й творчого вирішення вивчення й викладання проблем історії та культури української мови(80–89 балів).

Оцінку «Зараховано», „С” („добре”) отримує студент, який виконав на доброму науковому й методичному рівні більшість завдань, передбачених планом курсу, виявивши при цьому загалом добрі знання і добрі навички застосування цих знань та умінь для фахового й творчого вирішення вивчення й викладання проблем історії та культури української мови (70–79 бал).

Оцінки «Зараховано», „D” („задовільно”) отримує студент, який виконав на задовільному науковому й методичному рівні частину завдань, передбачених планом курсу, виявивши при цьому задовільні знання і навички застосування цих знань та умінь для фахового й творчого вирішення вивчення й викладання проблем історії та культури української мови (60–69 балів).

Оцінку «Зараховано», „E” („задовільно”) отримує студент, який виконав на достатньому науковому й методичному рівні частину завдань, передбачених планом курсу, виявивши при цьому задовільні знання і навички застосування цих знань та умінь для фахового й творчого вирішення вивчення й викладання проблем історії та культури української мови (50–59 балів).

Оцінку «Незараховано», „FX” („незадовільно”) отримує студент, який виконав на задовільному науковому й методичному рівні невелику кількість завдань, передбачених планом курсу, виявивши при цьому задовільні знання і навички застосування цих знань та умінь для фахового й творчого вирішення вивчення й викладання проблем історії та культури української мови (35–49 балів).

Оцінку «Незараховано», „F” („незадовільно”) отримує студент, який не виконав завдань, передбачених планом курсу (0-34).

Якщо студент отримує від 50 до 100 балів, то він отримує за залік зараховано, якщо ж менше 50 балів, то отримує незараховано.

Рекомендована література

Основна

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ : Рідна мова, 1998. 475 с.
2. Вихованець І. Р. Звертання. *Українська мова : енциклопедія*. Київ : Українська енциклопедія, 2007. С. 208–209.
3. Вихованець І. Р. Кличний відмінок. *Українська мова : енциклопедія* Київ : Українська енциклопедія, 2007. С. 264–265.
4. Миронюк О. Історія українського мовного етикету. Звертання. Київ : Логос, 2006. 167 с.
5. Пономаренко В. П. Категорія звертання та засоби її вираження в індоєвропейських мовах – етапи історичного розвитку і сучасність. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 368 с.
6. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2006. 291 с.
7. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові. Чернівці : Місто, 2002. 272 с.
8. Скаб М. С. Мовні засоби і способи найменування та позначення адресата мовлення: навчально-методичний посібник для студентів-філологів. Чернівці: Технодрук, 2020. 206 с.
9. Скаб М. С. Прагматика апеляції в українській мові. Чернівці : Рута, 2003. 80 с.
10. Скаб М. С. Прагматичні функції номінацій адресата мовлення. *Українська мова*. 2003. № 2. С. 71–77.
11. Скаб М. С. Стилїстика засобів апеляції в сучасній українській мові. *Слово і текст* : збірник наук. статей / за ред. А. Нямцу. Чернівці: Рута, 2003. Вип. I. С. 125–131.
12. Стахів М. Український комунікативний етикет. Київ : Знання, 2008. 245 с.
13. Українська система найменувань адресата мовлення : колективна монографія / за ред. М. С. Скаба. Чернівці : Рута, 2008. 304 с.

Додаткова

1. Балакай А. Г. Русский речевой этикет и принципы его лексикографического описания : автореф. ... д-ра филол. наук. Орёл, 2002. 345 с.
2. Балакай А. Г. Словарь русского речевого этикета. Москва : Астрель, 2004. 681 с.
3. Білоус М. П. Мовленнєвий етикет українського народу *Мова і духовність нації* : тези доповідей науково-практичної конференції 14–15 листопада 1989 р. Львів, 1989. 137 с.
4. Журавльова Н. М. Поетика української епістолярної ввічливості XIX – початку XX століття. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. 548 с.
5. Корновенко Л. В. Звертання у прагмалінгвістичному аспекті (на матеріалі сучасної російської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2001. 21 с.
6. Мойсеєнко В. Про походження звертання «пан». *Освіта регіону*. 2014. № 3. URL: <http://social science.com.ua/article/371> (дата звернення: 18.05.2014).
7. Мойсеєнко В. Ця гречна пара: пан і пані. *День*. № 9. 2011. С. 15–18.
8. Озерова Н. Г. Номинация адресата речи в славянских языках. *Слов'янське мовознавство*. Доповіді. XI Міжнародний з'їзд славістів. Братислава, 30 серпня – 8 вересня 1993 р. Київ : Наукова думка, 1993. С. 200–212.
9. Скаб М. С. Універсальне офіційне звертання до сучасного українського військовика (втрати, здобутки, перспективи). *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 47. С. 204–212.
10. Скаб М. С., Скаб М. В. „Словник звертань української мови”, потреби, аспекти та проблеми лексикографічної інтерпретації українських назв адресата мовлення. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Ужгород : Вид-во УжНУ „Говерла”, 2011. С. 187–191
11. Скаб М. С. Схема й параметри опису системи номінації адресата мовлення. *Граматика слова і граматика мови* : зб. наук. праць, присв. ювілею докт. філол. наук, проф., чл.-коресп. НАН України І. Р. Вихованця / укл. А. Загнітко. Донецьк : ДонНУ, 2005. С. 203–218.
12. Скаб М. С. Українська система найменувань адресата мовлення : анотований бібліографічний покажчик і загальна бібліографія / М. С. Скаб, М. В. Скаб, Т. П. Свердан, Н. С. Колесник, Г. Т. Кузь, І. В. Стрілець, А. А. Ковтун. Чернівці : ЧНУ, 2009. 88 с.
13. Шкіцька І. Ю. Маніпулятивні тактики позитиву: лінгвістичний аспект. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 440 с.
14. Ющук І. Серденько моє! Коханнячко солодке! URL: <http://slovoprosvity.org/2008/08/14/1014-old/> (дата звернення: 17.02.2013).
15. Ющук І. П. Похвала звертанням. *Дивослово*. 2015. № 1. С. 27–31.
16. Łaziński M. O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytułowe i ich asymetria rodzajowo-płciowa. Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 2006. 360 s.
17. Marcjanik M. Polska grzeczność językowa. Kielce : Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1997. 285 s.
18. Marcjanik M. Słownik językowego savoir-vivre'u. Warszawa : WUW, 2014. 420 s.
19. Pytel-Pandey D. System adresatywny współczesnego języka niemieckiego i rosyjskiego. Konfrontacja socjolingwistyczna. Wrocław : WWO, 2003. 256 s.

Інформаційні ресурси

1. <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua> („Словники України”).
2. <http://slovopedia.org.ua/> (Колекція українських словників).
3. <http://www.slovnuk.net> (Великий тлумачний словник сучасної української мови).
4. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm> (Українська мова : Енциклопедія).
5. <http://ulif.mon.gov.ua> (Український лінгвістичний портал).
6. <http://www.mova.info/> (Лінгвістичний портал).
7. <http://www.pravopys.net/> (Електронний „Український правопис”).